

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАРОДОЗНАВСТВА НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ У МАЛОЧИСЕЛЬНИХ КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

6. Лепкий Д. Деякі вірування про дитину // *Зоря*. – Львів, 1886. – № 15. – 16. – С. 262 – 269.
7. О. Воропай *Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис*. – К.: “Оберіг”. – 1993. – 589 с.
8. Онищук А. *З народного життя гуцулів // Матеріали до української етнології*. – Львів, 1912. – Т. 15. – 124 с.
9. *Українське народознавство: Навчальний посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь*. – Львів: Фенікс, 1994. – 607 с.
10. *Українці: народні вірування, повір’я, демонологія / Упор., прим. та біогр. нариси А.П. Пономарьова, Т.В. Космічної, О. О. Боряк; Вст. ст. А. П. Пономарьова; Іл. В.І. Гордієнка*. – К.: Либідь, 1991. – 640 с.; іл.
11. Чмелик Р. *Мала українська селянська сім’я другої половини XIX — початку XX ст. (структура і функції)*. – Львів, 1999. – 142 с.
12. Шухевич В. *Гуцульщина // Матеріали до українсько-руської етнології*. – Львів, 1899. – Т. 2.

Галина Шубак, аспірант кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Дрогобицького державного університету
імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАРОДОЗНАВСТВА НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ У МАЛОЧИСЕЛЬНИХ КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто процес використання лінгвоукраїнознавчої змістової лінії на уроках рідної мови у малочисельних класах початкової школи.

Постановка проблеми. Розбудова Української держави потребує підвищення ефективності формування національної самосвідомості школярів. Людину з високими громадянськими почуттями, нормами загальнолюдської моралі, розвиненим почуттям національної свідомості повинна формувати школа. Початкова ланка навчання є тим фундаментом, на якому ґрунтується засвоєння материнської мови, вміння читати, писати, лічити, міркувати, висловлювати свої думки, спілкуватися [1, 27].

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти галузь українська мова будується за такими трьома змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною. Остання передбачає розширення уявлень учнів про багатовікову історію України, її культуру, традиції, звичаї та обряди. Ця змістова лінія акцентує необхідність приділяти особливу увагу мовним аспектам проблеми: тлумаченню значення, особливостей використання слів, фразеологізмів, прислів’їв, приказок; розвитку умінь доречного використання їх у мовленні; роботі над текстами; написанню творчих робіт з використанням етнографічних елементів змісту тощо [4, 13].

Аналіз останніх досліджень. Питання, що стосуються реалізації принципу народності у навчально-виховному процесі, розглядаються су-

часними вітчизняними вченими у різних контекстах: національного та родинного виховання – О. Вишневецький, В. Скуратівський, М. Стельмахович, Б. Ступарик; змісту та методів навчально-виховного процесу – О. Савченко, В. Майборода.

Оволодіння мовою починається з перших днів життя людини, але вивчення її як системи передбачене лише шкільною програмою. Уже в початкових класах учні знайомляться з елементарними мовними одиницями, вчать бачити їх у взаємозв’язку, здобувають практичні навички послуговування ними. Але рідна мова стає зрозумілішою і швидше засвоюється дітьми, коли в основу покласти принцип народності [4, 15].

Метою нашої статті є проілюструвати особливості використання народознавчого матеріалу на уроках рідної мови в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Готуючись до уроку навчання грамоти в 1 класі, вчитель намагається використати якомога більше елементів народної творчості: казок, прислів’їв, мовних ігор, скоромовок, потішок, чистомовок, забавлянок, колискових пісень, загадок. Використання різних жанрів усної народної творчості допоможе вчителю краще засвоїти вивчений матеріал з учнями, а також зробити уроки навчання грамоти цікавішими.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАРОДОЗНАВСТВА НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ У МАЛОЧИСЕЛЬНИХ КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

На конкретних прикладах покажемо використання народознавчого матеріалу на уроках навчання грамоти, під час вивчення приголосних звуків [т], [т'].

Учителі, з метою виділення вивчених звуків у словах, на уроках навчання грамоти використовують колисанки. Колискові пісні – це один з найдавніших жанрів народної словесності, що сягає корінням міфологічного періоду творчості. Колискова – це пісня материнської душі й любові, ласки й неповторної ніжності. Із колискової народжувалися всі інші пісенні жанри. Через них дитині передається краса та співучість рідної мови. Особливу магічну силу мають колискові пісні. Вони надзвичайно образні, мелодійні, лагідні, ширі, задушевні [3, 418].

Колисанка

Ой ходить сон коло вікон,
А дрімота коло плота,
Питається сон дрімоти:
- А де будем ночувати?
- Де хатонька теплесенька,
Де дитина малесенька,
Там ми будем ночувати,
Дитиночку колихати.

Для розвитку мовного апарату дитини, постановки правильної артикуляції звуків [т], [т'] з народної педагогіки можна використати скоромовки. Вони мають співзвучне закінчення, яке сприяє розвитку почуття ритму, виникненню здогадки під час читання, позитивно впливають на пришвидшення темпу читання, знімають у дітей втому. Скоромовки допомагають розвинути чуття до звукової окраси рідної мови.

Скоромовки

Топчу, топчу ряс, ряс.
Бог здоров'я дасть, дасть.
Іще буду топтати,
Щоб на той рік діждати.
Тигренятко бачить сон,
Що у лісі свято
І мобільний телефон
Дав назавжди тато.

Летіло три, летіло три,
Летіло три, сороки.
І сіло три, і сіло три,
На яворі високім.
І цілий день і цілий день
Кричали три сороки,
Що їх не три, що їх не три,
А тридцять три на яворі високім.

Важливу роль під час навчання грамоти відіграють прислів'я та приказки. За їх допомогою учень розвиває свою думку, уявляє, формує

усне мовлення [5, 80]. Під час вивчення звуків [т], [т'] можна пояснити значення таких прислів'їв:

Як терен цвітом забіліє, тоді селянин ячмінь сіє.

Через терни до зірок.

Тесля завжди без воріт, а швець завжди без чобіт.

Травень холодний – рік хліборобний.

Травнева роса краще віє.

У травні дощ – в коморі хліб.

Нема бджоли без жала, а троянди без колючок.

Гра – це провідна діяльність молодшого школяра. Вона є стимулом мовленнєвої активності учнів, спонукає їх говорити, сприяє закріпленню звуковимови, розвитку фонематичного слуху, інтонаційної виразності, зв'язного мовлення.

Під час вивчення звуків [т], [т'] можна запропонувати мовну гру

“Не зіб'юсь”

Учням у швидкому темпі пропонується прочитати слова. Не спіткнутись на слові, яке відрізняється від інших однією буквою.

Тінь, тінь, кінь, тінь.

Нижче наводиться тлумачення термінів, яке подається в адаптованому для сприймання учнями відповідного класу вигляді.

Українознавчий словничок

Традиція – досвід, звичаї, норми поведінки, смаки, що склалися історично й передаються з покоління в покоління.

Стару традицію, мов світ,
Ми бережем, як святись:
Коли живі ще баба й дід –
Їм перше місце в хаті.

Марія Хоросницька

Танок – народна гра, учасники якої, узявшись за руки, ходять по колу, співаючи й танцюючи або тільки танцюючи.

Трембіта – гуцульський народний духовний музичний інструмент у вигляді довгої дерев'яної труби без вентилів і клапанів.

Тройця – християнське свято на честь Трійці, яке святкують на п'ятдесятний день після Великодня; Зелені свята.

Як до Трійці поробим,
На одержу заробим;
А ще треба нам робити,
Щоб і їсти, щоб і пити.

Я. Щоголів

У 2 – 4-х класах завдання для індивідуальної роботи, вправи та ігри для роботи в парах та групах, цікаві завдання, мовні ігри на українознавчій основі вчитель може використовувати на всіх етапах уроку при вивченні різних мовних тем, адже

